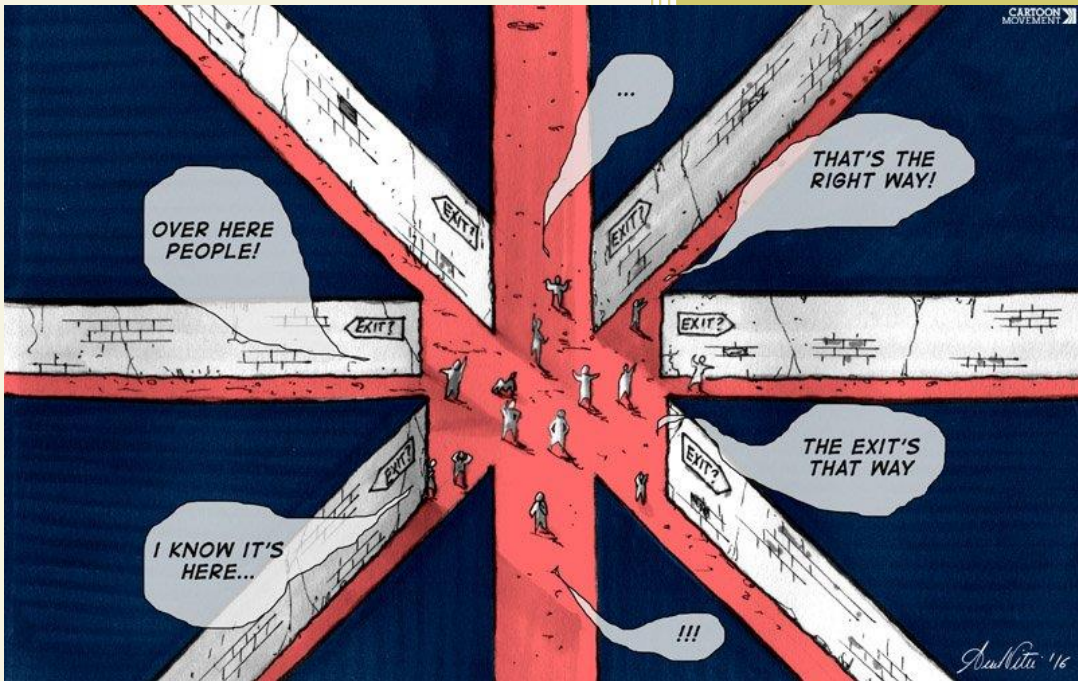

PESMA
Politik, Ekonomik ve Sosyal Arařtırmalar Merkezi

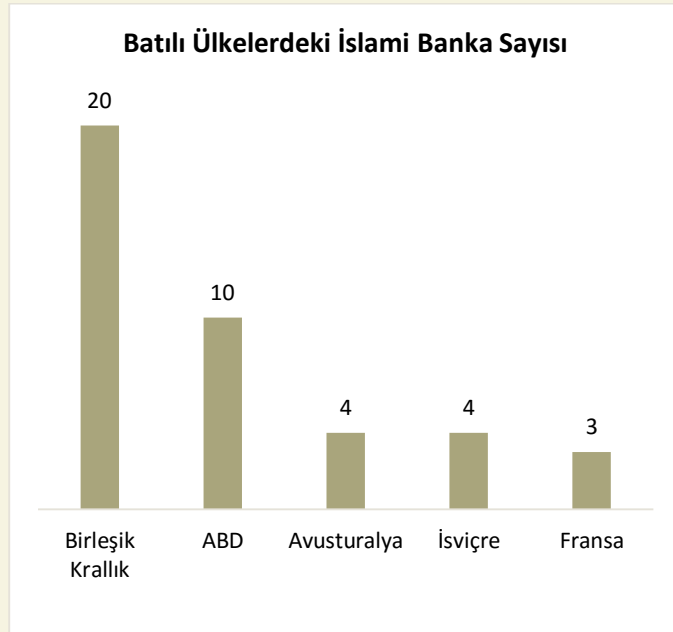
BREXIT VE İSLAMİ FİNANS

Mücahit ÖZDEMİR

28 Haziran 2016

Hepimizin bildiği gibi şu anda dünya gündemini meşgul eden en önemli konu Birleşik Krallık (BK) vatandaşlarının referandumda Avrupa Birliği'nden (AB) çıkma yönünde karar vermeleri. Birliğin diğer ülkelere de bu dalganın yayılabileceği ihtimali başta Almanya olmak üzere diğer üye ülke yöneticilerini endişelendiriyor. Aynı zamanda benzer bir endişe BK içerisinde de yaşanıyor. Çünkü İskoçya'da AB'de kalınsın diyenlerin oranı %62, Kuzey İrlanda'da ise %55,8. Özellikle İskoçya geçen sene yapılan referandumda %55 ile BK'de kalma kararı verdiği için pişman gözüküyor ve yeni bir bağımsızlık referandumu yapılması muhtemel bir seçenek olarak masada duruyor¹. Dünya finans sisteminin en önemli merkezlerinden biri olan Londra'da da büyük çoğunluk (%75,3) kalma yönünde oy kullandı. Fakat genel durum nedeniyle AB'nin dışında olacak. Tabi Londra için de -pek ihtimal olmasa da- bağımsız olmasını isteyenler binlerce imza toplamış durumda ve çiçeği burnunda Belediye Başkanı Sadiq Khan'a çağrıda bulunuyorlar².

Londra aynı zamanda İslami finans alanında da önemli bir merkez. BK'nın, 2014 yılsonu itibariyle 1,3 trilyon dolarlık İslami finans piyasasından aldığı pay 19 milyar dolar (UK Trade & Investment, 2014, s. 3). Haziran 2014'de ihraç ettikleri 200 milyon sterlin tutarındaki icara sukuk ile bu piyasaya giren ilk Batı ülkesi olmuş durumdadır. 5 yıl vadeli olan sukuka gelen 2,3 milyar sterlin tutarındaki talep attıkları adımın ne kadar yerinde olduğunu gösteriyor. İngiltere'nin İslami finans pazarına olan ilgisi yeni ve kısa vadeli değil (di). İlk İslami banka Albaraka International tarafından 1982 yılında açılmış. 2001 yılında ise İngiltere Merkez Bankası bünyesinde, UK'de İslami finans sektörünün gelişmesini sağlamak ve sektörün önündeki engelleri tespit etmek için bir çalışma grubu kurulmuş. Daha sonra çifte vergilendirmeyi ortadan kaldıran, murabaha ve muşaraka³ gibi ürünlere imkan sağlayan düzenlemeler yapılarak sektörün önü açılmıştır (UK Trade & Investment, 2014, s. 8). Tüm bu odaklanma sayesinde BK, 2012 yılı itibariyle dünyada Şeriata uygun (sharia compliant) varlıklara sahip 9. ülkedir ve 6'sı İslami banka olmak üzere 20 den fazla kuruluş İslami finans ürünleri sunmaktadır.

Birleşik Krallıkta Faaliyet Gösteren İslami Bankalar

- Abu Dhabi Islamic Bank
- Al Rayan Bank
- Bank of London and The Middle East
- Gatehouse Bank
- QIB UK

İslami Finansal Hizmetler Sunan Konvansiyonel Bankalar

- ABC International Bank
- Ahli United Bank
- Bank of Ireland
- Barclays
- BNP Paribas
- Bristol & West
- Citi Group
- Deutsche Bank
- Europe Arab Bank
- IBJ International London
- J Aron & Co
- Lloyd's Banking Group
- Royal Bank of Scotland
- Standard Chartered
- UBS
- United National Bank

Kaynak: (TheCityUK, 2015, s. 10)

¹ http://www.theguardian.com/politics/live/2016/jun/23/eu-referendum-result-live-counting-leave-remain-brain-in-europe?CMP=fb_gu

² <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1258560-londranin-bagimsizlik-ilan-etmesi-icin-imza-toplaniyor>

³ <https://www.gov.uk/government/publications/islamic-financing/practice-guide-69-islamic-financing>

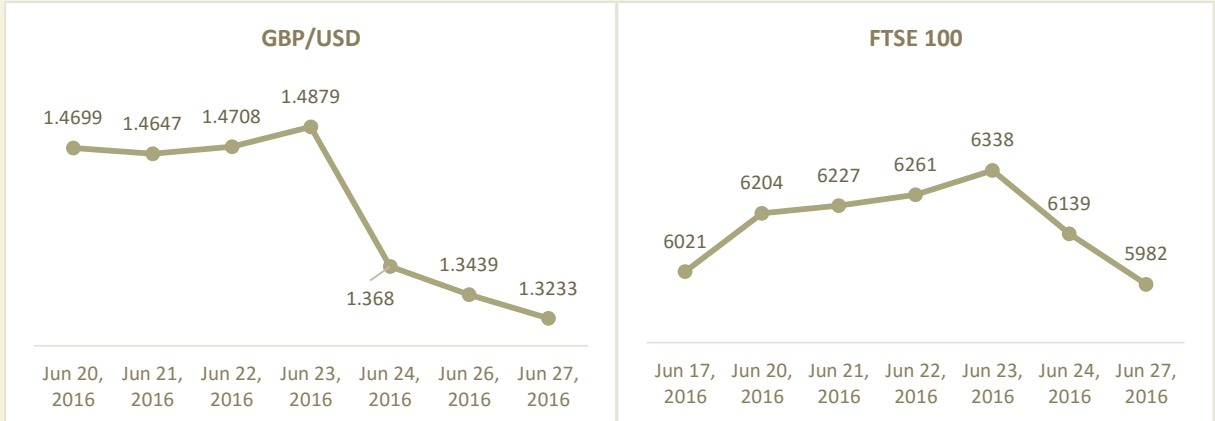
İslami sermaye piyasaları açısından Londra tam bir merkez durumundadır. 2015 itibariyle 51 milyar \$ değerinde 57 sukuk Londra Borsası'na kote edilmiştir (TheCityUK, 2015, s. 2). Birçok İslami finansal kuruluş Londra Metal Borsası'nda kısa vadeli likidite işlemlerini yapıyor. Türkiye'deki katılım bankaları da genellikle commodity murabaha işlemlerinde Londra Metal Borsası'nı kullanmaktadır. Buralarda ödenen komisyonlar ciddi bir gelir kaynağı oluşturmaktadır.

Sadece finansal varlık miktarları ve bunlara ilişkin düzenlemelerde değil İslami finans alanına yönelik eğitimde de İngiltere önemli bir merkezdir. BK genelinde 68 üniversite ve ticaret okulunda (business school) İslami finans dersleri ve diploma programları bulunmaktadır (TheCityUK, 2015, s. 1). Dünya genelinde eğitim veren kuruluş sayısında birinci sırada bulunan BK'yi, Malezya (44), BAE (39) ve Suudi Arabistan (25) takip etmektedir (ICD Thomson Reuters, 2014, s. 75).

Tüm bu rakamlara baktığımızda BK'nın İslami finans merkezi olma yolunda çok emin adımlarla ilerlediği görülmektedir. Sektörün gelişmesi için hayati öneme sahip sacayakları (Finansal hizmet sağlayıcılar, ürün çeşitliliği, mevzuat, eğitim) sağlam bir şekilde oturtulmuştur. Ülke içindeki zayıf talebe rağmen uluslararası yatırımcılara sağlanan imkanlar ve açılımlar ile bir çekim merkezi haline gelmiştir.

Peki, Brexit İngiltere'nin İslami finans merkezi olma yönündeki gelişimini etkiler ve diğer ülkeler için bir fırsat sunabilir mi?

Referandum sonucunun belli olduğu Cuma günü dünya piyasaları büyük kayıplar yaşadı. Beklendiği gibi İngiltere borsası (FTSE 100) %9 kayıpla başladı ve gün sonuna doğru toparlanarak %3,2 kayıpla kapadı. Sterlin'deki değer kaybı ise çok daha fazla oldu. Referandum sonrası sterlin dolar karşısında %8 değer kaybetti.

Kaynak: Veriler <http://www.investing.com> sitesinden temin edilmiştir.

Merkez Bankasının "İstikrarı sağlayabilmek için gerekli tüm adımları atacağız" açıklamasına rağmen İngiltere ekonomisi büyük bir belirsizliğin içerisinde ve bu belirsizlik uzun bir süre devam edecek. Bankacılar ve bazı finansal kuruluşların Londra'yı terk etmek üzere olduklarına yönelik haberler de gelmeye başladı⁴. Kredi derecelendirme kuruluşlarından da not indirimleri geliyor. S&P, daha az öngörülebilir, daha az istikrarlı ve daha etkisiz politika çerçevesi risklerine dikkat çekerek, AAA olan notu

⁴ <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1889924-londra-bankacilari-brexit-sonrasi-kenti-terkedebilir>
<http://www.finansgundem.com/haber/dev-bankalar-londradaki-is-gucunu-azaltiyor/1047272>
<http://www.haberler.com/ab-den-ayrilam-karari-sonrasi-bazi-buyuk-8559994-haberi/>

AA'ya indirirken⁵, Fitch Ratings uzun dönem yerel ve yabancı para cinsinden kredi notunu AA+'dan AA'ya düşürüp görünümü ise negatif olarak belirledi⁶. Sermaye açısından en büyük risklerin başında “belirsizlik” geliyor. Tüm bu gelişmelerin yanında AB'den çıkmanın çok da kolay olmayacağı ve en az iki sene süreceği eklendiğinde belirsizlik daha da artıyor. İngiltere açısından İslami finans merkezi olma hedefi gündemlerinin çok gerilerinde olacak. Peki bu durumda pastadaki payını kim artırabilir?

Brexit'ten en faydalanabilecek ülkelerin başında Malezya ve merkez olarak da Kuala Lumpur geliyor. Kuala Lumpur, Mart 2016'da yayınlanan Global Financial Centres Index 19'a (GFCI) göre 36. sıradadır (geçen yıl 45. Sıradaydı). Ürün (sukuk, likidite ürünleri, tekafül vb) ve finansal hizmet sağlayıcıların (İslami bankalar, mikrofinans kuruluşları, tekafül şirketleri, rehin kuruluşları (pawnbroker shops), vb.) çeşitliliği, İslami finansal kuruluşları destekleyici mevzuat, eğitim (yayın sayısında dünyada birinci, eğitim kurumu sayısında ikinci) alanlarındaki gelişim dikkat çekicidir. Islamic Financial Services Board gibi uluslararası alanda saygın standart belirleyici bir kurumları da bulunmaktadır. Şu da belirtilmelidir ki Malezya Merkez Bankası başta olmak üzere birçok kurum tarafından İslami finans alanında yurtdışında (özellikle İngiltere) eğitim almak isteyen öğrencilere ciddi destek sağlanmaktadır. Birçok öğrenci başka ülkelerde lisansüstü çalışmalar yapıp ülkelerinde görev almaktadır. Malezya'dan sonra Dubai, Brexit'ten fayda sağlayabilecek en güçlü aday. Dubai International Financial Center (DIFC) önemli bir finans merkezi. GFCI'ya göre dünyada 16. ve Müslüman ülkeler arasında ise ilk sırada. Londra'dan ayrılmayı düşünecek Avrupalı bankacıların ilk tercihlerinden biri olabilir. Çünkü halihazırda Dubai'deki birçok finansal şirketin üst yönetiminde Batılılar bulunmakta.

Türkiye'de İslami finans piyasası Brexit'ten nasıl etkilenir?

Türkiye'de ilk İslami banka (özel finans kurumu) 1985 yılında kurulmuştur. 30 yıldan fazladır ülkemizde faizsiz finansal hizmetlere insanlarımızın ulaşımı sağlanmaktadır. Fakat uzun süre bu alan bir takım suni sebepler nedeniyle geri planda bırakılmıştır. 2002 sonrasında Ak Parti'nin iktidar olması ile birlikte bu kurumlara yönelik tutum değişmiştir. Fakat 2012 yılına kadar içerideki yapının değişmesi gerçekleşememiş ve gereken önem verilememiştir. 2012 yılında devletin kira sertifikası ihracı bir dönüm noktası olmuştur. BDDK'nın 2013 yılsonunda yaptığı çalıştay (2013), Onuncu Kalkınma Planı/İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı (2013), Dünya Bankası Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi'nin (2013) İstanbul'da kurulması, Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulunun oluşturulması (2015), Hükümet'in 2016 Eylem Planında (2016) ve 65. Hükümet Programı'nda (2016) faizsiz finansın geliştirilmesine yapılan vurgu, BDDK bünyesinde özel dairenin kurulması (2016), gibi gelişmeler sektörün önünü açmaya yönelik dikkat çeken girişimlerdir. Son üç senedir kamunun da güçlü desteği ile sektörde bir ivmelenme yaşanmaktadır. Ürün ve hizmet sağlayıcıların çeşitliliği, mevzuat, eğitim alanlarında Türkiye'deki İslami finansın durumunu incelediğimizde karşımıza şu resim çıkmaktadır.

Ürün ve finansal hizmet sağlayıcılardaki gelişim

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de Katılım Bankaları İslami finansa en büyük paya sahiptir. Devlet tarafından, sektörün payını artırmak amacıyla Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım kurulmuş ve katılım bankası sayısı 6'ya yükselmiştir. Diğer yandan faizsiz sermaye piyasalarının gelişmesi için -çok geç de olsa- 2012 yılında Hazine tarafından ihraç edilen kira sertifikası (sukuk) önemli bir adım olmuştur. Hazine mutata olarak yılda iki defa TL ve bir defa da USD sukuk ihracı gerçekleştirmektedir. Özel Katılım bankaları da farklı para birimlerinde (TL, USD, Ringit) ihraçlar gerçekleştirmektedir. Fakat hala bu piyasadan alınan pay yetersizdir.

⁵ <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1890170-s-p-ingilterenin-kredi-notunu-iki-seviye-indirir>

⁶ <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1890188-fitch-ratings-ingilterenin-kredi-notunu-dusurdu>

Hele en güçlü aday olan Malezya ile karşılaştırıldığında daha işin başında olduğu söylenebilir. Tekafül piyasası son yıllarda küresel olarak en fazla gelişen İslami piyasalardan biridir. Türkiye’de ise şu an sadece bir kuruluş bu hizmeti sunmaktadır. Hala likidite piyasalarının olmaması en büyük eksikliklerden biridir. Uluslararası alanda IILM’e üye olunarak likidite imkanı sağlanmaya çalışılmakta fakat süreç oldukça yavaş işlemektedir. Son olarak yabancı yatırımcıların ülkemize çekilmesini sağlayacak en stratejik alanlardan biri Borsadır. Mevcut durumda katılım bankalarından ikisi borsaya kotedir, Bank Asya ve Albaraka Türk. Fakat Bank Asya’da yaşanan sorunlar birçok yatırımcının hafızasında kötü bir imaj bırakmıştır ve Albaraka’nın ise borsaya açıklık oranı düşüktür. Bu nedenle diğer katılım bankalarının halka açılması teşvik edilmelidir. Bu noktada 2011 yılında kurulan Katılım Endeksi’nin faize duyarlı yatırımcılar için önemli bir imkan sağladığını belirtmemiz gerekmektedir. Tüm bu gelişmelere bakıldığında ürün ve finansal hizmet sağlayıcıların çeşitliliği açısından Türkiye’nin durumu rakiplerine göre oldukça geridedir. Fakat kamunun desteği ve özel katılım bankalarının da gayretleri ile kazanılan ivme ülkemizi önemli bir konuma getirebilecektir.

Mevzuat

Mevzuat alanında İslami finansal ürün ve kuruluşlara yönelik iyileştirmeler yapılmakla birlikte oldukça yavaş işlediği belirtilebilir. Katılım bankalarına yönelik düzenlemeler, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu içerisinde özel olarak belirtilmiştir. Fakat Katılım bankalarına yönelik müstakil bir kanunun gerekliliği çoğu zaman ifade edilmektedir. Bu konuda BDDK tarafından bir çalışma yapılmaktadır. Özellikle sektörde en yoğun olarak kullanılan murabaha’ya (kanundaki ismi ile bireysel, kurumsal finansman desteği⁷) yönelik gerçek alım satım yapılmasına imkan sağlayacak düzenlemelerin yapılmasına büyük ihtiyaç duyulmaktadır.

Eğitim

Türkiye’de son yıllarda İslam ekonomisi ve finansı alanına yönelik büyük bir ilgi bulunmaktadır. Sakarya, İstanbul, Sabahattin Zaim, Karatay, Marmara Üniversiteleri bu alanda dikkat çeken üniversitelerdir. Bunlarla birlikte birçok üniversitenin de İslam ekonomisi ve finansına yönelik programlar açma planları bulunmaktadır. Diğer yandan ülkemizde uluslararası, ulusal kongreler, konferanslar, seminerler, çalıştaylar düzenlenmektedir. Eğitim alanındaki gelişmeler dikkat çekici olmakla birlikte daha başlangıç seviyesinde denilebilir. Son iki üç yıldır görülen gelişmelerdir. Ülkemizin İngiltere, Malezya gibi eğitim alanında cazibe merkezi olması için daha katedilecek çok mesafe bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Brexit’in dünya ekonomileri üzerinde ciddi etkileri bulunacağı aşikardır. Bu etkilerden biri de İslami finans üzerine olacaktır. İngiltere ekonomisine yönelik belirsizliklerin sürmesi ile bu durumdan bazı ülkelerin pozitif etkilenmesi muhtemeldir. Bunların başında İslami finansı uzun süredir stratejik bir alan gören ve buna göre farklı alanlarda politikasını belirleyen Malezya gelmektedir. Diğer yandan Dubai, Singapur pozitif etkilenebilecek ülkeler arasındadır. Türkiye ise uzun geçmişine rağmen ciddi olarak son 3-4 yıldır bu konu üzerine eğilmektedir. Kat edilen mesafe önemli olmakla birlikte diğer rakiplere nazaran çok geridedir. Bu nedenle kısa vadede Brexit’in Türkiye İslami Finans piyasaları, İstanbul’un İslami finans merkezi olma hedefleri açısından büyük fırsatlar sunacağını söylemek zordur.

Yararlanılan Kaynaklar

ICD Thomson Reuters. (2014). Islamic Finance Development Report 2014.

TheCityUK. (2015). The UK: leading western centre for Islamic finance. doi:10.4337/9781781001745

UK Trade & Investment. (2014). UK Excellence in Islamic Finance.

http://www.theguardian.com/politics/live/2016/jun/23/eu-referendum-result-live-counting-leave-remain-brain-in-europe?CMP=fb_gu

⁷ Uluslararası literatürdeki *murabaha*, *muşaraka*, *mudaraba* gibi kavramların yeni yapılacak mevzuatta kullanılması gerekmektedir. Mevcut kullanılan isimler bireysel finansman, kurumsal finansman, kira sertifikası kullanılan yöntemleri tam olarak karşılamamaktadır.

<http://www.haberturk.com/dunya/haber/1258560-londranin-bagimsizlik-ilan-etmesi-icin-imza-toplaniyor>

<https://www.gov.uk/government/publications/islamic-financing/practice-guide-69-islamic-financing>

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1889924-londra-bankacilari-brexit-sonrasi-kenti-terkedebilir>

<http://www.finansgundem.com/haber/dev-bankalar-londradaki-is-gucunu-azaltiyor/1047272>

<http://www.haberler.com/ab-den-ayrilam-karari-sonrasi-bazi-buyuk-8559994-haberi/>

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1890170-s-p-ingilterenin-kredi-notunu-iki-seviye-indirdi>

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1890188-fitch-ratings-ingilterenin-kredi-notunu-dusurdu>